

Založení časopisu *Svět literatury* v dokumentech

Dokumenty k založení *Světa literatury* mají dvojí zajímavost. Kromě historie časopisu dokládají také na konkrétním příkladu zásadní kulturní změnu po 17. listopadu 1989. V Ústavu pro českou a světovou literaturu ČSAV byla od počátku radikální, očividnější než na blízkých oborech na Filozofické fakultě, která byla za „normalizace“ personálně více poškozena. V ústavu působila plejáda osobností, které by na fakultě nebyly přijatelné. Patřil k nim Vladimír Svatoň, jenž inicioval proměnu akademických časopisů jako živé platformy výzkumu světové literatury.

V akademii věd vycházely ve filologických ústavech tyto časopisy pro cizí jazyky a literatury: *Československá rusistika* (1956–1990),¹ cizojazyčný časopis pro „neslovan-ské“ jazyky a literatury *Philologica Pragensia* (1958–1990) a *Časopis pro moderní filologii*, založený roku 1911 Klubem moderních filologů,² v roce 1963 sloučený s *Philologica Pragensia*, kde později nabyl podobu útlé a vypadávající české přílohy. Změna se týkala těchto tří (de facto dvou) časopisů. Kromě toho existoval časopis *Slavia: Časopis pro slovanskou filologii*, založený v roce 1921, který kromě let druhé světové války vychází za všech režimů bez přerušení.

Už 3. ledna 1990 podal Vladimír Svatoň představitelům Ústavu pro českou a světovou literaturu a Ústavu pro jazyk český „Návrh na reorganizaci časopisů věnovaných cizím jazykům a literaturám“. V tomto návrhu šlo o akademické časopisy v češtině, na něž dopadala (a dopadá) nejvíce „tíha doby“³ — Svatoň vystihl, že právě na jejich poli se odehraje akademický a politický zlom. Změna tedy zasahovala *Československou rusistiku* a *Časopis pro moderní filologii* (ČMF). Svatoňův návrh byl praktický, ediční, ovšem obsahoval nové pojetí myšlení o cizích literaturách. Kritizoval spojení lingvistiky a literární vědy v jednom časopise, které tehdy (někde podnes) existovalo u nás ve všech filologických časopisech v akademii věd a na univerzitách. Svatoň argumentoval tím, že zkoumání literatury uplatňuje nemenší zřetel k jiným humanitním

---

1 Viz Bubeníková, Miluša. „K významu akademického časopisu *Československá rusistika* v dějinách české rusistiky“. Dostupné z: <https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/136205/1_SlavicaLitteraria_19-2016-2_18.pdf?sequence=1>.

2 V roce 1953 byl přeměněn na Kruh moderních filologů, v témže roce byl *Časopis pro moderní filologii* včleněn do Čs. akademie věd.

3 Sousedil Jindřicha Chaluppeckého (*Tíha doby: Stati o časových souvislostech a situacích kultury 1968–1988*. Olomouc: Votobia, 1997).

oborům (filosofie, sociologie ad.) a „pro výsadní sousedství lingvistiky a literární vědy není vždy zvláštních důvodů“. Zároveň poukázal na neudržitelné oborové zaměření časopisů, kdy neexistuje v češtině odborný časopis pro evropské a americké literatury, a naopak má výsadní postavení rusistika. To má za následek i zhoubnou izolaci ruské literatury, kterou je potřeba včlenit do souvislostí moderní světové literatury. Vladimír Svatoň proto navrhl vydávat jeden časopis pro moderní jazykovědu (s tradičním názvem ČMF) a jeden komparatistický časopis pro světovou literaturu. Tím udělal první a zásadní krok k založení *Světa literatury*.

K jeho návrhu se připojilo oddělení západních literatur (dosud zvané oddělení ne-slovanských literatur) svým stanoviskem „K návrhu na reorganizaci časopisů věnovaných cizím jazykům a literaturám“ ze 17. ledna 1990. Zdůrazňovalo rovněž potřebu česky vydávaných periodik pro cizí literatury, která existovala pouze pro ruskou literaturu a slovanské literatury, kdežto studie o západních literaturách bylo možno publikovat jen v cizojazyčných akademických časopisech (například pro hispanistický odborný text tu byly tři publikační možnosti ve španělštině — *Philologica Pragensia*, *Romanistica Pragensia*, *Ibero-Americana Pragensia* — a žádná v češtině). Paradoxně byl v tomto ohledu s tím, čemu se dnes říká internacionalizace, v komunistickém režimu relativně menší problém než s uváděním reflexe západních literatur do českého prostředí. Očividná disproporce v recepci západních literatur a literatur slovanských, zvláště ruské, byla samozřejmě dána ideologií právě zaniklého režimu. Oddělení západních literatur v souladu se Svatoňovým návrhem doporučilo vydávat v akademii věd v češtině dva filologické časopisy: lingvistický pro cizí jazyky a literárněvědný pro cizí literatury — jejich financování by bylo zajištěno z prostředků dosud vynakládaných na *Časopis pro moderní filologii* (příloha, 32 s.) a *Československou rusistiku* (192 s.). U lingvistického časopisu to umožnilo obnovit samostatnost ČMF, spjatého s tradicí Pražského lingvistického kroužku, o což usiloval i Kruh moderních filologů. Vznik časopisu pro světovou literaturu byl dramatičtější, vyvolal pobouření mezi rusisty, z nichž někteří Vladimíru Svatoňovi po léta nezapomněli zrušení *Čs. rusistiky*.

Paralelně se v ÚČSL jednalo o rozdělení cizojazyčného časopisu *Philologica Pragensia*, kde ostatně už existovala praxe střídání lingvistických a literárněvědných čísel.

Celkovou reformu časopisů projednali literární vědci a lingvisté 6. února 1990 na půdě oddělení západních literatur ÚČSL (detašovaného pracoviště v Liliové 13), kam byli pozváni zástupci Ústavu pro jazyk český. „Zápis ze schůze odd. západních literatur se zástupci slavistiky (rusistiky) a jazykovědy“ dokládá dohodu o vzniku čtyř časopisů pro lingvistiku a literární vědu: dvou českých v souladu s přechozími návrhy a dvou cizojazyčných rozdělením *Philologica Pragensia*. Pro tyto časopisy byly nakonec navrženy názvy *Svět literatury*, *Časopis pro moderní filologii*, *Litteraria Pragensia*, *Linguistica Pragensia*. Návrh na tuto restrukturu vědeckých časopisů pro cizí jazyky a literatury byl prostřednictvím nakladatelství Academia podán na Ediční radu Úřadu prezidia ČSAV, kde jeho schválení ještě několik měsíců trvalo (v červenci 1990 jeho vyřízení urgoval zástupce ředitele ÚČSL Vladimír Macura). V roce 1991 vyšla první dvě čísla *Světa literatury* i dalších navržených periodik a všechny čtyři časopisy vycházejí podnes.

Na reformu časopisů navázal v akademii věd v listopadu 1990 návrh na zřízení oddělení světové literatury (sdružující specialisty na západní literatury a rusisty), který zároveň výslovně respektoval předpokládané znovuzřízení Slovanského ústavu.

Právě zakládání *Světa literatury* stálo na počátku koncepčních úvah o novém pojetí výzkumu světové (zejména evropské) literatury ve vztahu k české kultuře jako o jednom ze stěžejních vědeckých úkolů ÚČSL: „Po roce 1990 byl Ústav koncipován jako vzájemně těsně propojené pracoviště, v němž se výzkum české literatury ve svazku s teorií literatury měl dít na horizontu světových literatur, a naopak jejich studium se mělo více vázat na potřeby české literatury. Bohužel tato koncepce se rozpadla pronikavým snížením rozpočtu instituce v roce 1993.“⁴

Společná koncepce se zdála perspektivní, ba i fyzicky podpořená sestěhováním celého ústavu do kasáren na náměstí Republiky v roce 1991. Avšak nucená redukce ČSAV byla v Ústavu pro českou a světovou literaturu vyřešena zrušením dvou nevelkých a zároveň výkonných oddělení: světové literatury a divadla. V té chvíli a podnes tak byla nastolena nová nevyváženost, kdy v akademii věd neexistuje výzkum západních literatur — na rozdíl od slovanské filologie a mimoevropských kultur. *Svět literatury* byl koncepčně i personálně natolik spjatý s opuštěnou podobou výzkumu, že nebylo dlouhodobě reálné přijmout nabídku nového ředitele Vladimíra Macury k setrvání časopisu v ústavu (na rozdíl od knihovny západních literatur, jejíž zakonzervovaný fond čtyřiceti tisíc svazků tam nakonec zůstal).

Od jara 1993 byl *Svět literatury* redakčně spjat s novým Centrem komparistiky na Filozofické fakultě UK, na jehož formování se podílel i Vladimír Svatoň a další pracovníci zrušeného oddělení světové literatury. Časopis však přišel o finanční zajištění, které fakulta nepřevzala. S tímto problémem pak zápolil po dvacet let. V distribuci jej podporoval Kruh moderních filologů, na léta 1997–1999 získal s oporou Institutu základů vzdělanosti grant GAČR, dále byl vydáván na Literární akademii (2002–2004), po řadu let vycházel s finanční podporou univerzitního výzkumného záměru, až jej v roce 2015 přijala do svého vydavatelství Filozofická fakulta. Přes finanční peripetie garantoval Vladimír Svatoň jako vedoucí redaktor (1991–2018) spolu s redakčním kruhem časopisu jeho kontinuitu.

Obory a instituce potřebují pevné zakladatelské gesto, z něhož pak žijí v horších časech. Pod mnohaletým vedením Vladimíra Svatoně si *Svět literatury* uprostřed sílícího preferování cizojazyčných publikací uchoval vědecký a kulturní smysl.

Anna Housková

Vysvětlivka ke jménům adresátů přiložených dokumentů (do uvedených funkcí byli jmenováni na přelomu roku 1989/1990):

Daneš, František — ředitel Ústavu pro jazyk český

Leška, Oldřich — vedoucí redaktor *Československé rusistiky* v Ústavu pro jazyk český

Pešat, Zdeněk — ředitel Ústavu pro českou a světovou literaturu

Veselý, Jiří — vedoucí oddělení západních literatur ÚČSL

4 Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i.: Historie ústavu. [online.] Dostupné z: <<https://www.ucl.cas.cz/cs/o-ustavu/historie-ustavu>>.

OPEN ACCESS

Dr. Zdeněk Bešat
 Dr. Oldřich Leška
 Dr. Jiří Veselý

Návrh na reorganizaci časopisů věnovaných cizím jazykům a literaturám (1. elektronická verze - 3. 1. 90)

Domnívám se, že v současné době je nutno přezkoumat mj. též strukturu vědeckých časopisů, neboť se v ní projevuje jak určité stádium vědeckého vývoje, tak kulturně politický názor na postavení těch či oněch oborů v národní kultuře.

Pokud jde o časopisy věnované cizím jazykům a literaturám je nutno zvážit, nakolik je dosud aktuální spojení lingvistiky s literární vědou: přestože je moderní literární výzkum orientován v určitém směru na využití lingvistických přístupů, uplatňuje se v něm v nemenší míře zřetel k mytologii, filozofii, sociologii, etnologii atp. Využití postupů nebo výsledků z jiných vědních oborů (včetně jazykovědy) je však vždy podmíněno specifickým zorným úhlem, takže pro výsadní sousedství lingvistiky a literární vědy není zvláštních důvodů.

Rovněž není odůvodněno výsadní postavení rusistiky. Ruština se stane volitelným jazykem na všech stupních výuky, *via facti* byly anulovány povinné ruské (sovětské) inscenace v divadlech i povinný ruský (sovětský) titul v knižních edicích. Ruská kultura tím nepřestane být významnou složkou kultury evropské, je však nutno o ní pojednávat jinak než v uplynulých čtyřiceti letech, včlenit ji do širších souvislostí moderních světových literatur, usilovat o její sblížení s axiologickými kritérii i pojmovými nástroji, které se uplatňují při výkladu slovesnosti jiných národů.

Na druhé straně neexistuje česky psaný odborný časopis pro literatury Západní Evropy a Ameriky, ačkoliv jeho potřebu není nutno dokazovat. (Příspěvky o těchto literaturách je u nás možno publikovat jen v cizích jazycích, což je jeden z nežádoucích rozdílů mezi rusistikou a ostatními filologiemi.)

Z těchto důvodů považuji za účelné proměnit podobu dvou vědeckých žurnálů, Časopisu pro moderní filologii a Československé rusistiky; podotýkám, že Československá rusistika byla přes mnoho kladných výsledků spjata svým vznikem i celou existencí s nepřiměřeným preferováním a zároveň zhoubnou izolací ruského z jazyka a literatury od ostatních světových kultur.

místo těchto časopisů by bylo možno zřídit dva časopisy přibližně stejného rozsahu i periodicity, jeden věnovaný moderní jazykovědě (mohl by nést tradiční název Časopis pro moderní filologii), druhý světovým literaturám od renesance po současnost (mohl by být nazván např. Orbis litterarum, Moderní literatura atp.). Patrně by postačovalo, kdyby každý z těchto časopisů měl po 2 číslech ročně o rozsahu přibližně 100 stran pro každé číslo.

Časopis pro světovou literaturu by měl obsahovat tyto rubriky: 1) studie, 2) eseje a úvahy, 3) překlady významných literárněvědných studií (podíl této rubriky by mohl se stoupat s informovaností o vědeckém dění ve světě klesat), 4) komentáře k překladům z cizích literatur, a to jak z hlediska stylistického, tak z hlediska ediční strategie, 5) recenze o významných novinkách zahraniční i české literární vědy, 6) zprávy a glosy. Z povahy předmětu vyplývá, že by byla značná pozornost věnována otázkám komparistiky a metod literární vědy.

Jádro spolupracovníků by měli tvořit pracovníci Ústavu pro českou a světovou literaturu ČSAV, časopis by však měl pochopitelně sjednocovat úsilí všech literárních badatelů českých a slovenských a měl by být otevřen i příspěvkům zahraničním. Předpokládám, že časopis by řídil vedoucí redaktor spolu s redaktorem výkonným, kteří by měli jako poradní orgán redakční radu.

Praha, 3. 1. 1990

Vladimír Svatoň
Dr. Vladimír Svatoň
ÚČSL-ČSAV

+ přeložit pojedn. do své struktury a slovní
+ návrh na organizaci odboru časopisů
neodpovídá koncepci systému sch. lit. ve srovnání s českou
literaturou
⇒ přetisk časopisů (léta zima) jasně vidět i
v našem návrhu

+ návrh PP

- oddělení ČMF a (PP) -> do svého řízení a odpovědnosti

- 32 ČMF (slovenské a české)) 224 : 4 = 56 na 1
192 ČSR) číslo

dr. Zdeněk Pešat
 dr. Oldřich Leška
 prof. František Daneš

K návrhu na reorganizaci časopisů věnovaných cizím jazykům a literaturám (Shromáždění oddělení 17. 1. - podpisová stránka v S)

Oddělení západních literatur Ústavu pro českou a světovou literaturu ČSAV plně podporuje návrh na reorganizaci časopisů pro výzkum cizích jazyků a literatur (publikovaných v češtině), který předložil dr. Svatoň. Na potřebu český psaného časopisu pro výzkum světové literatury upozorňujeme již řadu let, naposledy v návrhu koncepce našeho oddělení, který jsme adresovali vedení ÚČSL dne 30.11.1989.

V oboru zkoumání západních literatur existují prakticky pouze cizojazyčné odborné časopisy (neúčelnost redukce bývalého samostatného časopisu pro moderní filologii na českou přílohu cizojazyčného časopisu Philologica Pragensia je po léta zjevná). Toto omezení protičeší koncepci výzkumu cizích literatur ve vztahu k české kultuře. Vedle možnosti předkládat výsledky výzkumu západních literatur zahraničnímu odbornému publiku považujeme proto za nezbytné a prvořadé publikovat ořádný časopis adresovaný českému prostředí.

Ztotožňujeme se s požadavkem oddělit v navrhovaných časopisech lingvistiku a literární vědu. Tradiční filologické pojetí se jeví jako jednostranné z hlediska progresivní koncepce výzkumu cizích literatur jako součásti kulturních oblastí, do nichž se včleňuje česká literatura. Neodpovídá ani struktuře akademických ústavů. Organizační spojení výzkumu národní a světové literatury v ÚČSL umožňuje, aby toto spojení dostalo hlubší a vzájemně podnětnou koncepci. Nezbytnou platformou je také z tohoto hlediska navrhovaný vědecký časopis pro světovou literaturu.

Návrh na vznik lingvistického a literárněvědného časopisu restrukturační časopisu pro moderní filologii (32 tiskových stran) a československé rusistiky (192 tiskových stran) nepředpokládá nové nároky na papír: 224 tiskových stran dosevadních časopisů by dostačovalo pro čtyři čísla ročně po 56 tiskových stranách (dvě čísla lingvistického a dvě čísla literárního časopisu).

V souladu s návrhem obou časopisů je i návrh Krhu moderních filologů na obnovení samostatnosti časopisu pro moderní filologii a jeho pojetí jako lingvistického časopisu. Koncepce cizojazyčného časopisu Philologica Pragensia zůstává otázkou nezávislou na problematice vědeckých časopisů v češtině a bude posouzena zvlášť.

Praha, 17.1.1989

Za Oddělení západních literatur
 ÚČSL ČSAV
 dr. Jiří Veselý

Zápis ze schůze odd. západních literatur se zástupci slavistiky
(rusistiky) a jazykovědy

6. února 1990

Program setkání: reorganizace časopisů věnovaných cizím jazykům a li-
teraturám

Hosté: prof. Fr. Daneš (ředitel ÚJČ), dr. M. Dovejšil (věd. prac. ÚJČ),
dr. S. Čmejrková (věd. prac. ÚJČ), prof. J. O. Fischer
(ved. redaktor čas. Philologica Pragensia /PP/), M. Turbová
(výk. redaktorka PP), dr. Vl. Svatoň (odd. slavistiky ÚČSL).

Zdůvodnění návrhu bylo podáno písemně v návrzích dr. Bl.
Markovičové a dr. Vl. Svatoňe.

Diskuse se dotkla několika zásadních otázek. Jednak spojení
lingvistiky a literární vědy v jediném časopise: pokud jde o
čtenáře, lze očekávat větší odbornou aktivitu středoškolských profe-
sorů, a pak je spojení těchto oborů smysluplné. Jinak ovšem se
lingvistika a lit. věda dotýkají jen zčásti (prof. Fischer)
(prof. Daneš). Dále bylo nadhozeno, že každý obor potřebuje dvě
roviny působení: čistě akademickou, orientovanou na mezinárodní
obec odborníků, jednak kulturně agilní, orientovanou na domácí
vzdělané publikum. Z tohoto důvodu bylo by potřeba mít kromě speci-
alizovaných žurnálů také časopis pro moderní světové literatury,
integrováný do českého kulturního prostředí a založený na kooperaci
několika filologických oborů. - Rovněž bylo poukázáno na léta trva-
jící nedůstojné postavení bývalého časopisu pro moderní filologii,
jakožto přílohy PP. ^V

Přítomní se vcelku shodli na podpoře názoru, že by měla být PP
rozdělena na samostatnou řadu jazykovědnou a literární (^{snázvy}
Philologica Pragensia a Litteraria Pragensia). Přítomní doporučí rovněž
vznik dvou nových časopisů pro obecnou lingvistiku a pro
moderní literatury na základě materiálních zdrojů i finančního
zajištění Československé rusistiky a časopisu pro moderní filologii.
Diskuse se věnovala i některým specializovaným otázkám koncepce
předpokládaných nových časopisů: v časopisech by bylo možno
preferovat monotematická čísla, která jsou i z hlediska komerční-
ho podle západních zkušeností výhodná. Bylo by patrně účelné
střídat čísla monotematická a tematicky nesjednocená. Rusistickou
jazykovědu mezinárodního zaměření by bylo možno ^včlenit do PP
a věnovat jí 1 číslo ročně.

Zapsala dr. A. Housková

4 Dále byl navrhován s tím jazykovědnou věnovaným, ÚČSL by
bylo možno částečně přeměnit (C.P.F.) ÚČSL by mohlo být
reorganizováno (PP) - odborně zaměřeno - ústež jazykovědné
časopisě - lingvistické, české a cizí (ÚČSL PP), ÚČSL čas. literární (ÚČSL Pragensia, Literární)